

“HER ŞEY ZIDDIYLA KAİMDİR” NECİP FAZIL, ÇİLE VE ZITLAR DÜNYASI

“All Exist with Its Opposition” Necip Fazıl, Çile and the World of Oppositions

Esra KÜRÜM*
Serkan FURTUN**

Gazi Türkiyat, Güz 2016/19: 73-94

Öz: Varlığı ifade etmede ve mutlak hakikati bulma yolunda sanatını icra etmiş bir şair olan Necip Fazıl, Çile adlı şiir kitabındaki şiirlerinde tezat kavramını oldukça sık kullanan, vermek istediklerini çoğu kere tezatlarla aktaran ve bu konuda kendi üslubunu oluşturan bir şairdir. Necip Fazıl’da ahenk ile konunun birlikteliği oldukça önemlidir. “Zıtlar arası ahenk, af ve günah yarışta / Bütün zıtlar kavgada, bütün zıtlar barışta” dizelerinde de görüldüğü gibi şiirlerinde tezatlar, bir ahenk ve manayı en üst perdeden sunacak şekilde işlenmektedir.

Bu makalede Necip Fazıl’ın eserlerine yön veren hayatındaki inişli çıkışlı dönemler yer almaktadır. Şairin tezatlıklar dünyası, şairin en önemli eserlerinden biri olan Çile adlı şiir kitabındaki tüm şiirler tezat kavramının iki farklı düzeyinde ele alınmaktadır. Bu makalede öncelikle ifade düzeyindeki tezatlarla yer verilmektedir. Bunun ardından da kelime düzeyindeki tezatlar incelenmiş ve tablo haline getirilmiştir. Tezatların, Kısakürek’in söz varlığındaki yeri, onun kendisini anlatmadaki önemi ve tasavvuf dünyasının arka planı hakkında bilgiler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tezat, Tasavvuf, Varlık, Kelime Varlığı, Çile, Necip Fazıl Kısakürek

Abstract: Necip Fazıl, who was a poet who performed his art in order to verbalize the entity and to find the truth, had used the concept of oxymoron intensely in his poem book with the title of Çile, had transmitted the things that he wanted to express through reverse meanings and is a poet who had created his own style by means of this condition. In terms of his style, use of contrast is as important as the presence of the contrasts. For Necip Fazıl, the unity of harmony and subject is quite important. As it can be observed within the scope of the lines given “Zıtlar arası ahenk, af ve günah yarışta / Bütün zıtlar kavgada, bütün zıtlar barışta”, contrasts are examined in a way that they serve a harmony and meaning at the upmost level in his works.

Within the scope of this article, up-and-down periods that had given a way to Necip Fazıl’s works are figured out. The world of oppositeness belonging to the poet are considered at two different levels of the concept of oxymoron through all of the poems that are current in the most important work of the poet with the title of Çile. Through the examination of these poems, contrasts at the level of expression are taken into consideration, primarily. Following this, contrasts at the verbal level are examined and tabulated. The place of contrasts in Kısakürek’s verbal entity, the importance of them for expressing himself, and background of an oxymoron in mysticism are presented.

Keywords: Opposition, Sufism, Existence, Poem, Vocabulary, Çile, Necip Fazıl Kısakürek

Zıtlar arası ahenk, af ve günah yarışta;
Bütün zıtlar kavgada, bütün zıtlar barışta...

N.F.K.

* Yrd. Doç. Dr., Bitlis Eren Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, Bitlis/TÜRKİYE. esra-kurum@hotmail.com Gönderim Tarihi: 19.02.2016. Kabul Tarihi: 03.10.2016.

** Arş. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, Rize/TÜRKİYE. serkan.furtun@erdogan.edu.tr.

GİRİŞ

Yirminci yüzyılın yetiştirdiği en önemli düşünce şairlerinden biri olan Necip Fazıl Kısakürek, 1904 yılında İstanbul’da bir konakta dünyaya geldi. Necip Fazıl’ın büyüdüğü bu konak da aslında içinde yaşadıkları imparatorluğun sosyal yapısını oluşturan tezatların bir özeti gibidir. “Konakta, büyükanne vasıtasıyla güçlü bir temsilci bulunmuş olan alafrangalık ile büyükbabada kendini gösteren yerleşik bir alaturkalık, birbirine ilişmeyen bir çelişki halinde ve birlikte yaşıyordu (Çetin 2010: 19).” Bütün cihanın önünde eğildiği Osmanlı İmparatorluğunun yayıldığı alanın genişliği müdahaleyi gittikçe zorlaştırmakta her gün yeni problemlerle karşılaşmaktaydı. Bu ülkenin bir vatandaşı olan Necip Fazıl’ın ülkenin problemine zıt biçimde aklının bedenine fazla oluşunun huzursuzluğunu yaşaması dikkate değerdir. Aslında o, “Gövdesi başından büyük bir imparatorluğun, başı gövdesinden büyük bir vatandaşıdır (Çetin 2010: 11).” demek yerinde olacaktır. Kısakürek ailesinin tek erkek torunu olmanın verdiği ayrıcalıkla geçen çocukluğunun en önemli anıları Çemberlitaş’taki konağa dairdir (Kısakürek 2014: 9). Necip Fazıl Kısakürek’in yaşamını aktardığı eserlerde henüz iki yaşında vuku bulan bir olayı bile ayrıntılarıyla hatırlayabiliyor oluşu, ayrıca “gözlem ve değerlendirmelerindeki bakış açısı onun gerçekten yaşlılarından farklı ve oldukça zeki bir insan olduğunu göstermektedir (Kısakürek 2014: 18).” “Çocukluğundan itibaren zenginlik, imparatorluk bilinci, gelenek ve güç gibi ‘yüce’yi ifade eden kavramlarla birlikte büyüyen Necip Fazıl, bu yücelik ile insan olmak gibi acziyeti kabullenme gerektiren bir varlık karmaşasını yaşamıştır (Hüküm 2013: 43).” Hayatının hiçbir döneminde ortalama bir insan ya da ortalama bir hayatın sunduğu imkânlarla malik biri olarak yaşar. Bu durum onun hayatında tezatların ve sınırların geniş bir yer tutmasını haklı göstermektedir. Necip Fazıl’ın, hayatının ve şahsiyetinin ana çizgilerini verirken tezatları özellikle vurgulaması ya da kendisini özellikle zıddı bulunduğu durumlarla tanımlıyor oluşu, bu konudaki savımıza önemli bir destek arz etmektedir. O, eserlerindeki tezatlıkları okuyucusuna bilmece gibi sunmakta ve bu tezatları çözmeye çalışmalarını beklememek için kendi zıtlar dünyası bilmeceyi yine kendisi ifade etmektedir:

“Ben buyum:

1. Asyacı (Kopya Avrupalılığıma zıd).
2. Aşırı milliyetçi-Anadolucu (Milliyet dışı telakki sistemlerine zıd).
3. Ruhçu (Maddeciye zıd).
4. Maveracı (Softaya zıd, dinsize zıd).
5. Şahsiyetçi-keyfiyetçi (Başiboş ferd haklarına zıd, Standard ölçülere zıd).
6. Mülkiyette tahdidci (Büyük ferdî sermayeciliğe zıd).
7. Sanat, fikir ve ilimde tecridci-safiyetçi (Köksüz ve kabataslak teşhis sistemlerine zıd).
8. Kafa ve ruh mümtaziyeti bakımından sınıfçı (Antidemokrat).
9. Tek görüş etrafında müdahaleci (Antiliberal) (Kısakürek 2009a: 21-22).”

Miyasoğlu (2009: 181), Necip Fazıl’ı ve Necip Fazıl’ın eserlerini sosyal açıdan değerlendiren onun kadar yalnızlıktan söz edip yine de eserini toplum içinde ortaya koyan

ya da “ben” derken bile “biz” ruhunu taşıyan çok az sanatçıdan biri olduğunu dile getirir. O, kalabalıklarda da kendini en yalnız insan olarak hisseden Necip Fazıl’ın daima “zıtların ahengi” peşinde olduğunu vurgulamaktadır. Kendisini tanımlarken de kullandığı ifadelerde tezatların çokluğu onun kesinlikle sıradan bir insan olarak yaşamadığını göstermektedir: “Zalim taraflarım da vardı. Zalimden mazluma ve mazlumdan zalime her an yer değiştiren bir karakter. Tezatlar kumkuması... Bir, kutup iklimlerinde beyaz ayıları kovalayan; bir ekuator sıcaklığında ceylanlarla ağlaşan, neşede de kederde de son derece mübalağalı garip bir mahlûk... Bu garip çocuk, hallere göre dehaya mı cinnete mi namzettir (Kısakürek 2009b: 80).” Necip Fazıl karakterindeki bu zıtlıklar arası keskin gidiş ve gelişleri bilmektedir. Ancak bu duruma yaklaşımı şikâyetten ziyade hoşgörülü bir kabullenıştır: “Ah şu benim, zıt kutuplar arası en keskin ve mübalağalı grafikler çizen yaratılışım! (Kısakürek 2009b: 138).” Şiirlerine bu nazarla baktığımızda eserlerinin büyük bir çoğunluğundan Necip Fazıl’ın “yaşam serüvenini, ruhundaki iniş çıkışları, düşünce dünyasındaki değişimleri adım adım takip etmek mümkündür (Tepeli 2013: 29).” Duygu dünyasındaki bu mücadelede en önemli sığınağı şiirdir. Ancak o, bu sığınağı da silah olarak kullanır: “Şiir aslında Necip Fazıl’da sürekli olarak, ‘ben’in hiçlikle yaptığı ölüme savaşım en etkili belki de tek silahıdır (Karakoç 2014: 87).” Necip Fazıl’ın şiirleri neşe, hüznün, keder, iyilik ve kötülük gibi her duygusunun en uçtaki aksidir. “Neşede de kederde de en uç en yüce noktayı bulma arzusu iki odak arasında gerilen bir ruhun çıkardığı tınılara gebedir (Hüküm 2013: 43).” Şiirden edinilen intiba da şairin ruh hali gibi daima zıt kutuplar arasında ve mutlaka sınırdadır. “Necip Fazıl’ın şiiri zıtlıklar üzerine kurulmuştur (Irmak 2005: 287).” Sezai Karakoç (2014: 42), onun şiiri hakkındaki düşüncelerini dile getirirken bu savı doğrulamaktadır: “Sabahleyin gün doğarken bizi saran duygular neyse Üstadın şiirleri bende o duyguyu uyandırır. Bazı şiirleri de güneşin öğleyin olduğu gibi yakıcı ve sıcaktır; bazıları ikindi güneşi gibi serin ve okşayıcı, bazıları da güneşin batış melankolisinden ve geceden parçalar.”

Necip Fazıl’ın kâinatı algılayışı da yine zıtlıklar çerçevesi içerisindedir: “Bu âlem zıtların âlemi, her zıt birbiriyle pençeleşmekte, muharebe etmekte... Nihayet bütün zıtlar iki kutupta toplanıyor: Varlık ve yokluk! Varlık yoklukla mücadelede... Çünkü tasavvufta vahdet-i vücud ve ilahi hikmet şöyle tecelli ediyor: zaman mefhumuyle... Bir vücud, bir adem tecellisiyle... (Kısakürek 2009a: 36).” Necip Fazıl’ın bu görüşü aslında temelini tasavvuftan almaktadır. İbn-i Arabî de âlemin gerçek mahiyetinin ancak bütün zıtlıkları aynı anda tasdik etmekle anlaşılabilceğini öne sürmektedir: “Bu itibarla Vücut âleminin gerçek suretini, aslında bunun zıtların bir terkibi olduğu keyfiyetinin dışında idrak etmek mümkün değildir (Izutsu 2005: 109).” Kâinatın zıtların ahenginden müteşekkil olduğu görüşünü Necip Fazıl, İbn-i Arabî’den iktibasla aktarmaktadır: “Kâinat, zıtların birbiri içinde, makine dişleri gibi dolaşmasından ibarettir. Zıtlardan doğuyor kâinat. Zıtlar eğer birleşseydi, bir daha birbirinden ayrılmazdı (Kısakürek 2009a: 130).” İbn-i Arabî, zıtların birleşmesi bahsine âşıkları vasıflandırırken değinmektedir. Âşığın içindeki dilemmayı tarif ederken şu ifadeleri kullanıyor:

“Ruhu bir nurdur aşışın, tabiatı bir karanlık, /Evet, ikisi de insan varlığında iki zıt özellik’ demektedir. Aşışın ruhundaki bu iki zıt özellik birbirine ters düşmekte ve çatışmaktadır. Aşışın tabiatı ya da ruhu da galebe çalmış olsa da ona zarar gelmeyecektir. Çünkü aslında zıt kavramlar bütünü iki parçası olarak birbirine bitişiktir. Ve birinin diğerinin içinde bulunması mümkündür. Öyleyse iki zıt şeyi birleştirebilmek için bu yollardan herhangi birini seçmiş olması zararına değildir. ‘Allah ancak zıtları terkip etmekle bilinebilir (Izutsu 2005: 112).”

“Zira Allah tek olduğu için bütün zıtlar onda birleşecektir (İbn Arabi 2013: 148).” Birbirine karşıt olarak algılanan durumların karşıtlıklarının en uç noktasında birleştikleri hususu, genel geçer bir kavram olarak İbn Hazm’ın da kabulüdür: *“Biliyoruz ki karşıtlar gerçekte aynı benzerlerdir. Yine biliyoruz ki nesnelere sürekli karşıtlıkta en yüce noktalara ulaştıklarında ve ayırım noktasının en uç noktasına vardıklarında benzer olurlar (İbn Hazm 2014: 48).”*

Bilindiği gibi Necip Fazıl’ın hayatının Abdülhakim Arvasi’den öncesi ve sonrası da birbirine tezat arzeden iki dönemdir. Dahası Miyasoğlu, Abdülhakim Arvasi ile Necip Fazıl’ın buluşmasını da iki zıt ruhun kaynaşması ve ahengi olarak değerlendirmektedir: *“İşte biri nefis, öteki ruh sayılabilecek iki kutbun, sanki her şeyleri farklı iki denizin karşılaşması bu şartlarda mümkün olur. Biri hırs küpü, öteki tevekkül zırhı: Zıtların ahengi böyle gerçekleşir... (Miyasoğlu 2009: 187).”*

Necip Fazıl’ın düşünce sistemi de Doğu - Batı tezadı üzerine kuruludur. Bütün hayatı boyunca sürekli olarak bu ikisi arasındaki mana ve coğrafi farkları dile getirdi. *“Bununla birlikte onun Doğu’yu ele alışı çoğu kez ‘mana’ yönü ile iken; Batı’yı değerlendirmesi ‘madde’ açısından (Yanar 2005: 43).”* Bu durum onun fikir dünyasının da tezat kavramlardan beslendiğini göstermektedir. Ancak Necip Fazıl, mana ve madde arasındaki tezatları, ayrımları tartışırken amacı kuru muhakemecilik değildir. O, sadece Doğu’yu ya da sadece Batı’yı savunanlara nispetle iki zıt kutup arasındaki uyumu ortaya koymaya çalışmaktadır. Necip Fazıl’ın, Batı’yı yakından tanıma fırsatı bulmuş bir Doğulu olması, yani her iki medeniyet halkasında da bulunması, yaptığı analizlerinin derin bir müşahede ve tefekkürün eseri olduğunu göstermektedir. O, *“Batı ile doğu medeniyetlerini şahsında yaşamış ve ikisi arasında derin çelişkileri bizzat müşahede etmiş biridir. (Tökel 2005: 56-57).”* Necip Fazıl’ın yetişme şartlarının sağladığı bu çok yönlü bakış ve görüş kabiliyeti kendisini anlattığı ya da onu anlatan bütün çalışmalara yansır: *“Aile kökeni ve eğitim deneyimi bakımından batılıdır; yaşam tarzı bakımından bohemdir; müritliğinde sonuna kadar teslimkâr; İslamcılığında aceleci ve dilinde keskin bir kişiliktir. Zıtlar arasında savrulup duran bir nefsin, Müslümanlaşma ıstırabını iliklerinde duyan bir ruhun karmaşaları, otobiyografik özellikler taşıyan bütün metinlerine yansımıştır (Erkilet 2005: 66).”*

Necip Fazıl’ın düşünce haritasına Doğu ve Batı tezadı açısından baktığımızda karşımıza çıkan bir diğer tezat uyumu, doğunun tasavvufunu ve batının felsefesini ya da kendi tabiri ile tefekkürünü de dimağında harmanlamaya ya da çözümlenmeye dair değerlendirmeleridir. Doğu ikliminin hâkim olduğu bir konakta büyümüş, her

iki tarafta da üniversite eğitimi almış felsefede derinleşmiş olması, “Felsefenin isyankâr ve asi tavrı yerine tasavvufun sükûn ve rıza iklimlerindeki zıtlığı yaşaması onu diğerlerinden farklı kılan hususlardır (Tökel 2005: 57).” Bu bakımdan Necip Fazıl’ın Doğu-Batı denkleminin bilinmeyenleri, madde ve ruh; tasavvuf ve tefekkürdür şeklinde bir değerlendirme yapmak yanlış olmayacaktır. “Doğu ruha, Batı da maddeye, dürbünün doğru tarafıyla bakmış; Doğu maddeye, Batı da ruha dürbünün tersini çevirmiştir (Kısakürek 2009a: 80).” Büyük Doğu mefkûresinin önemli bir ayağını teşkil eden doğu-batı meselesi, Necip Fazıl’ın en önemli düşünce ve kalem mesailerinden birinin konusudur. Birçok yazı ve konuşmasında Doğu ve Batının çok yönlü sınırlarını belirleyip bizim bu sınırlar içindeki yerimizi netleştirir. Bu tanımlamaları da yine Doğu ve Batının zıtlık arz eden vasıfları üzerine temellendirilir. “Evvvela Doğu ve Batı karşıtlıkların ifadesidir ona göre; zıtlıkların, uyumsuzlukların, farklı tasavvur ve tahayyüllerin ifadesi. Aklın arenasıdır Batı. Doğu ise inançların ve ruhların dünyasıdır (Çağan 2005: 130).”

Necip Fazıl’ın düşüncesini meşgul eden, sık sık üzerine fikir yürüttüğü ve yine tezatlar ekseninde açıklamaya çalıştığı bir diğer kavram, zamandır. Ona göre zamanın sırrını çözebilenler, insan varlığının sırrına erişebilmektedir. Zamanın sırrını ise İslam tasavvufundan başka hiçbir görüş izah edememektedir. Şair zamanı kâinatı avucunda sımsıkı tutan ve bütün maddeyi saran bir el gibi tarif etmektedir. Zaman, yaratıcının madde ve insanı örttüğü ağ gibidir. İnsanın sırrı çözebilmesi, bu ağın üstüne çıkması ya da bir arslan gibi bu ağı parçalayabilmesi ile mümkündür. Necip Fazıl’a zaman hakkındaki bu görüşü kazandıran tasavvufun zaman tarifidir. Bu tarif, tasavvufun kâinat algılayışına uygun olarak tezatlarla ve iç içe geçmiş kavram örgüleriyle ifade edilmektedir: “Tasavvufa göre zaman, bir vücut- varlık, bir de yokluk-adem arasında mütemadi bir dönüştür. Allah her an kâinatı yok ediyor, her an var ediyor ve bütün zıtlar bundan doğuyor. Bütün hikmetler bundan doğuyor (Kısakürek 2009a: 53-54)” Necip Fazıl’ın, İnsanoğlunun en girift meselesi ve en büyük sırrı olarak nitelendirdiği zaman kavramı aslında yanlış bir vehimden ibarettir. Zaman her ne kadar yağmur damlaları gibi devam arzeden bir olgu gibi algılansa da aslında İlahi Hikmet’in tecellisi bir vücut, bir âdem şeklindedir. “Allah her an bütün kâinatı idam ediyor, her an ihya ediyor (Kısakürek 2009a: 33-36).”

Yaşantısı, hayata bakışı ve Doğu Batı kültürünün somut bir sentezi olan Necip Fazıl’ın, şiirlerini topladığı Çile kitabı, bilhassa “Çile” şiiri de bu sentezin, zıtlıkların ahenginin önemli bir ifadesidir. Bu kitapta toplanan şiirler Doğunun varoluşu açıklama yöntemi olan Tasavvuf yolculuğunun ya da bu bakışla varoluşu sorgulamanın somut yöntemleridir. Öte taraftan bütün bu şiirlerde bir Batılı gibi düşünebilen, Batı felsefesine hâkim bir şairin analizlerini de bulmaktayız. “Çile” şiiri, varoluş probleminde Tasavvufun kendisine açtığı kutlu bir ışıkla çözüm bulabileceği düşüncesi ile zihnini ve nefsinin zorlayan Doğulu bir adamın içindeki mistik fırtınayı, iniş çıkışları Batılıların Senfonyası ile anlatmaya çalışma çabasıdır.

Türkçe sözlükte “zahmet, sıkıntı” (www.tdk.gov.tr/index: 08.01.2015) anlamına gelen çile, Farsçada kırk anlamına gelen “çihil” kelimesinden dilimize geçer. Tasavvufi manada ise çile, “bir dervişin bir şeyh nezaretinde karanlık bir hücrede yalnız başına kırk gün süre ile az uyumak, az yemek, az içmek ve mümkün olduğunca ibadetle meşgul olarak nefsi eğitip olgunlaşma faaliyeti (Cebecioğlu 2005: 146)”; “sıkı bir perhiz, çetin bir nefis idmanı (Uludağ 2005: 97)” şeklindedir.

Çile’de insan, iradesini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Zahmetler ve sıkıntılar ile nefsin terbiye eden insanın, dünya hayatında yaşadığı iman çalkantılarını daha rahat atlatacağı ve hakikate daha kolay erişeceği kanaatindedir. “Çile, ümitsiz ve tesellisiz azabın sürekli olmasıdır. Varlığımızın her an ölmesi ve yeniden her an yaratılmasıdır; her an ölmek için yine her an doğmasıdır (Topçu 2013:115).” Özellikle dervişler, Allah ile aralarındaki engelleri aşmada çilenin gerekli olduğunu düşünmektedir. Çile, herkes için farklı nitelikler içerebilmektedir. Bir zamanlar peygamberlerin ve ardından da sahabelerin çile anlayışları yerini, dervişlerin ve şeyhlerin çilehanelerindeki çile anlayışına bırakmaktadır. Necip Fazıl Kısakürek’te de Çilehaneler yerini insanın kendisiyle olan çalkantılara ve bu çalkantılarla yaşadığı zıtlıklara bırakmıştır.

Kısakürek’in çilesi sorgulama ve arayış üzerinedir. Bu sorgulama ve arayıştan maksadı “mutlak hakikate (2011: 473)” ermektir. Dervişler gibi toplumdan uzaklaşarak ve mağaraya kapanarak değil, hakikati toplum içinde arayarak çilesini yaşar. “Necip Fazıl’ın ‘Çile’i kültürel bir mirasın, hikmetli bilgiye ulaşmanın arkaik planını manzum bir şekilde aktarır (Polat 2014: 54).” Hayatındaki çalkantılar, inişler-çıkışlar ve hayatındaki büyük değişimler onun çilesinin temelini oluşturur. “O bütün hayatı boyunca, tabir caizse kafa ile gönlü buluşturmaya çalışmış ve bunun sancısını çekmiştir (Koç 2005: 23).” Necip Fazıl, kendi çilesinden hem memnun yaşar hem de çilenin hakikate ermede zaruri olduğu düşünür. Kısakürek (2011:358), bu memnuniyetini ve heyecanını şu sözlerle dile getirmektedir: “Ey Müslüman, sana düşen nimetse çile... Uyumamak ve düşünmeye memur olmak... Bu çile kapısından erişilecek dünyayı bilseydin, yatağını ve yorganını satardın”

Kısakürek’in çilesi, özellikle Çile adlı eserinde fazlaca yer bulur. O, Çile kitabındaki şiirlerini buhranlı, bohemli hayatından sonra yazdığı, daha öncesinde yazıp sonradan düzenlediği şiirlerinden meydana getirir. Bu kitaptaki şiirler, onun çilesinin tecellisi ve aynı zamanda da onun hayatının mahsulüdür. Yani onun hayatı çilesini, çilesi de hayatını içermektedir. “Çile, onun kaldırıp atamadığı gömleği, gölgesi ve sonunda kitabının adı olmuştur. Bütün şiirlerini içine alan eserinin adı da Çile’dir (Yardım 2009: 77).” Çile şiiri, Necip Fazıl’ın bütün şiirlerini de kapsayan çile yolculuğunun haritasıdır. Yok oluş ile yeniden varoluşun hatta ebedi oluşun sancısını çeken insanın haykırışıdır. Çile şiiri bu bakımdan “Necip Fazıl’ın düşünce ve estetik dünyasının çok olgun bir örneği (Kaplan 2005: 198)” şiir kitabındaki bütün şiirlerin toplamının bir özetidir. “Çile (Senfoni) şiiri sadece kişinin en yüce var oluş bunalımını dile getirmekle

kalmaz, aslında o, toplumumuzun da ölüm can çekişmesi haline gelip yokluğun ağzında terler döktükten sonra birden kendini toplayıp “ebedi olma” ya dönmesinin modern bir destanıdır (Karakoç 2014: 87).”

“Ölmeden önce ölüünüz”

Necip Fazıl’ın, “ölümü yaşıyorum” ifadesi, yukarıda belirtilen tasavvufi yolun gereklerinden birine işaret ediyor olabileceği gibi, aynı zamanda “şairin çileler içindeki yaşamının zorluğunun da bir ifadesidir (Güdek 2005: 9).” Çile, Necip Fazıl’ın kendini çok yönlü ifade edişidir. Şiirlerinden edinilen ilk intiba ve özellikle ilk bakışta dikkat celbeden tezatların kullanımının sıklığı, şairin iç çalkantılarının şiire yansıdığı şeklinde yorumlanabilir. “Şairdeki bitmez tükenmez tezatlar, paradokslar; hiç duyulmamış hayaller iç çatışmasının hayret edilecek verimleridir (Çebi 2005: 569).” Her ne kadar bu şiirler, şairin içsel çatışmalarının birer seslenişine ise de bu ruh halini besleyen toplumsal çalkantıların da aksi sedasını şiirlerinde bulmak mümkündür. Zira Necip Fazıl da, yeni bir başlangıç ümidiyle, içinde yaşadığı toplum gibi geçmişini bir kalemde siler. “Üstadın şiiri, gücünü kendine özgü yanları baskın olan bir mizacın eğilimlerinden olduğu kadar, o dönemin her an patlamaya hazır dünyasında, geçmişini bir kalemle harcamış ve yeni gelecek hülyalarının peşine düşen Türk toplumunun sarsıntılarından almıştır. O bakımdan üstadın şiiri, bu toplumun yaşadığı sosyal ve kültürel dalgalanmaların tabii yankısı ve şahsiyet endişesini bütün benliğiyle yaşayan bir fertte mukadder yansımaları olarak görülebilir (Miyasoğlu 2009: 45).”

Kısakürek’in Abdülhakîm Arvâsî ile tanıştıktan sonraki hayatını ve çilesini birlikte yoğurarak ortaya koyduğu Çile kitabının üslubu, içeriği ve olaylara bakış açısıyla çok farklı bir yerdedir. Onun şiirleri, genellikle tasavvuf kaynaklıdır. Hakikate ermeye ve insanı yüceltmeye dönük olarak kaleme aldığı bu eserde vermek istediği duygu ve düşünceyi doğrudan anlatmaktan ziyade tezatlarla, zıtlıklarla ve çatışmalarla anlatma yolunu tercih eder. Bu düşünce zenginliği, ufkunun genişliği ve üslubundaki derinlikleriyle Necip Fazıl, Türk Edebiyatının en önemli şairleri arasındaki yerini fazlasıyla hak eder.

TEZATLAR DÜNYASI

1. EDEBİ SANAT OLARAK VE ÇİLE’DEKİ KULLANIMIYLA TEZAT

Edebi sanatlar, edebiyatta geçmişten günümüze her dalda kullanılan önemli ifade tarzlarıdır. Tezat sanatı ise en çok kullanılan ve etkisi en yüksek edebi sanatlardan biridir. “Olay ve eşyayı farklı yönleriyle görmeyi ve görülüp duyulanı daha etkileyici biçimde aktarmayı sağlayan tezat sanatı, sanatkarın iç dünyasını yansıtmada önemli bir ifade aracıdır (Saraç 2013: 39).” “Düşünce ve duyguların dile getirilişi sırasında birbirine karşıt

kavramların, olay ve durumların bir araya getirilmesiyle de şiirde güçlü ve etkileyici bir anlatım sağlanabildiği görülmektedir (Aksan 2005: 113).” Sadece edebiyatta değil günlük hayatımızda da sözün etkisini arttırmak için kullandığımız tezat, Dilçin’e göre (1983: 449) “İki düşünce, duygu ve hayal arasında birbirine karşıt olan nitelikleri ve benzerlikleri bir arada söylemektir.” Külekçi’ye göre: “Manaca birbirinin karşıtı iki düşünce, duygu ve hayalin bir ifadede toplanmasıdır (1994: 68).” Kabaklı (1989: 161)’ya göre “Birbirine karşıt olan iki kelime, kavram, duygu veya düşüncenin aynı beyit, cümle, kıta veya paragrafta bulunması demektir.” ve Saraç (2013: 38)’a göre ise: “zıt anlamlı sözcükleri bir ibarede toplamaktır.” şeklinde tanımlanmaktadır. Kavramlar arasındaki ziddiyet arttıkça anlam daha çarpıcı hale gelmektedir. Kavram ve önermeler, ortaya çıkan karşıtlıklarla zihinde bir hareketlilik yaratmaktadır. Böylece kavramlar zihinde daha iyi canlanmaktadır. “Bir önermenin ardından tezatın getirilmesi beklenmedik olduğundan metin çözücü için şaşırtıcı bir durum ortaya çıkarır bu da metnin etkisini arttıran bir durumdur (Aksan 2005: 114).” Kabaklı (1989: 161)’nın, “bir zekâ sanatı olarak nitelendirdiği tezattan Divan şairleri de olabildiğince yararlanmışlardır (Gönel 2011: 163-182).” Saraç (2013: 38), tezat sözcükler arasındaki ilişki haritasını oldukça geniş tutmaktadır. Fiiller arasındaki olumluluk olumsuzluk ilişkisi ya da baba-oğul kelimelerindeki türden anlam ilişkilerini de tezat saymaktadır. Buna mukabil Tarlan (1981: 175) “iki sözcüğün tezat kabul edilebilmesi için birinin mutlaka mecaz anlam yansıtmaması gerektiği görüşü ile diğer tanımlardan ayrılmaktadır”. Kocakaplan (2008: 188)’da bu konuda Tarlan ile aynı kanaati taşımaktadır. Zira tezat heyecana bağlı bir sanattır. Bu heyecanın ortaya çıkması ise kelimelerin mecaz ile zıt bir kavramı çağrıştırmasıyla mümkün olacaktır. Buradan hareketle, tezat ifadeyi ayırt etmede en önemli kıstaslardan biri okuyucuda bıraktığı tesirdir. Bu yüzden tezat, “sözcükler arasında birinin mecazi, öbürünün hakiki anlam yansıttığı zıtlıklar tesiri en kuvvetli olanlardır diyebiliriz (Kartal 2007: 419).”

2. SÖZCÜK DÜZEYİNDE TEZATLAR

Necip Fazıl Kısakürek ifadelerinin netliğini sağlayabilmek için sıklıkla anlamca tezat arz eden sözcükleri bir arada kullanmaktadır. *Çile*’de ki şiirlerde zıt kavramlar bazen arka arkaya bazen ise dörtlüğe ya da şiirin tamamına serpiştirilerek verilmektedir. Necip Fazıl kelimeleri de kullanırken dile hâkimiyetini ve şahsiyetindeki tezat ahengini yansıtmaktadır. “Kelimeler zaman zaman mısralarında veya satırlarında en naif duyguları tasvir ederken, zaman zaman da en keskin kılıç darbelerinden daha kesici, en yakıcı silahtan daha tahripkâr olurdu (Balcı 2005: 23).” Şairin bu algıyı sağlamada en çok kullandığı yöntem, tezatlara sık sık yer vermektir. Burada, neredeyse her şiirinde bir ya da birkaç defa rastlanılan zıt kavramların bir makale için çok fazla olup tez büyüklüğünde bir sonuç ortaya çıkmasından dolayı sadece bir kısmını örneklendirilmesi yapıldı.

Şairin eserine de ismini verdiği “Çile” şiirinde şairin kendi içindeki boşluğun çıkmazların ve zıtlıklarla çizdiği sınırların içine arayan bir adam görülmektedir. Şiirini, enstrümanını icra eden bir virtüöz edası ile kaleme alan Kısakürek, dile olan hâkimiyetini tezatları şiirine yerleştirirken de göstermektedir. Bilhassa “*Senfonya adını verdiği ve Senfonya tarzında kurguladığı* (Güntekin 2010: 423)” “Çile” şiirinde iniş çıkışları ve esleri yöneten bir şef gibidir: O bütün insanlığı mutlak hakikate bağlı büyük bir orkestra gibi düşünmektedir bu bakımdan müzikteki uyumu şiire taşır. “*Orkestra şefinin sihirli değneğini kaldırır kaldırmaz herkesin bütünlük ve uyum içinde ona bağlanmasını düşünmektedir* (Gürdoğan 2005: 507).”

*Ne yalanlarda var ne hakikatta,
Gözümü yumdukça gördüğüm nakış.
Boşuna gezmişim yok tabiatta,
İçimdeki kadar iniş ve çıkış. (s. 19)¹*

Necip Fazıl Kısakürek şiirine tezatlar açısından baktığımızda şairin kelimeleri kullanmaktaki mahareti bir kez daha karşımıza çıkmaktadır. Zira zıt sözcüklerin şiire yerleştirilmeleri her şiirde farklılık arz etmektedir. Zıt sözcükler yukarıda olduğu gibi her seferinde arka arkaya ve aynı dizede bulunmayabilir. Şairin bazen tezatlarla vermek istediği anlam bütünlüğünü bütün dörtlüğe yaydığı görülmektedir. “Dağlarda Şarkı Söyle” şiirinde de bu durum görülmektedir.

*Uzasan göğe ersen,
Cücesin şehirde sen;
Bir dev olmak istersen,
Dağlarda şarkı söyle! (s. 185)*

Necip Fazıl’ın gür sesli şiirlerinde tezatları daha sık kullandığı göze çarpmaktadır. “Sakarya Türküsü”, zayıf gövdelerin ağır yük yüklenişini imgeleyen bir şiirdir. Şiirin çıkış noktası da tezatların yoğun oluşunu haklı kılmaktadır. Zorlu hayat, millet ve milletin mücadelesini aktarırken şair kelimelerin anlamsal bağlantısını doğru biçimde kullanmaktadır:

*Her şey akar, su, tarih, yıldız, insan ve fikir;
Oluklar çift; birinden nur akar, birinden kir.
Akışta demetlenmiş, büyük, küçük, kâinat;
Şu çıkan buluta bak, bu inen suya inat! (s. 398)*

Necip Fazıl, şiirlerinde sözün etkisini arttırmak için tezat sözcükleri terkipleyerek de kullanır. Bu kullanım “Muhasebe” şiiri ile okuyucuyu şaşırtmaktadır:

*Yeni çirkine mahkûm, eskisi güzellerin;
Allah kuluna hâkim, kulları heykellerin! (s. 404)*

¹ Bu çalışmada ele alınan şiirler Necip Fazıl Kısakürek’in Büyük Doğu Yayınlarından 2011 Yılında çıkan *Çile* adlı şiir kitabından alınmıştır.

Kâinatın varlığı tezatların uyumu ve bir arada varlığı ile mümkündür. Varlıkların var oluşları ancak tezatlarının varlığı ile mümkündür. Bu bakımdan biz günlük hayatta aslında kavramları tezatları ile sık sık galat-ı meşhur gibi kullanırız. Necip Fazıl günlük hayatın rutinini de tezatlarla vermektedir. Üstelik bu ifadeler o kadar kalıptır ki ilk bakışta tezat intibai uyandırmaz. Bunun bir örneğini “Başiboş” şiirinde görmek mümkündür.

*Allah'ım sen acı bu saf millete!
Akşam yatar, sabah kalkar, başiboş... (s. 424)*

Yukarıdaki ifade rutin kullanımından dolayı çok dikkat celp etmemektedir oysa Necip Fazıl kimi şiirlerinde zıt sözcükleri ters anlamda algılanacak gibi terkiplayerek sanatının belirgin çizgilerini çizmekte, okuyucunun aklına kazımaktadır. “İman” adlı yazısında bu görülebilmektedir.

*Yum gözünü, kalbine her an yokluğu üfür!
Kendinden geçmek iman, kendinde olmak küfür. (S. 349)*

Yine bu durumun bir benzeri “aşk” adlı eserinde karşımıza çıkmaktadır.

*Allah, Resul aşkıyle yandım, bittim, kül oldum!
Öyle zayıfladım ki, sonunda herkül oldum. (s. 376)*

Kısakürek’in söz ustalığı, sadece tezatları kullanımındaki özgünlükten de anlaşılmalıdır. Bu bakımdan bir diğer özgün örnek, “Sakarya Türküsü” şiirinde bir mısradaki bütün sözcüklerin tezadıyla birlikte kullanıldığı şiiridir:

Geldi ölümlü yalan, gitti ölümsüz gerçek. (s. 399)

Necip Fazıl’ın şiirine sadece tezatların kullanım biçimleri zaviyesinden baktığımızda karşımıza çıkan en ilginç kullanımlardan biri de “O’nun Sanatı” şiiridir. Şiirin tamamı var-yok sözcükleri ve oluşturdukları anlam tezadı üzerine kuruludur. Anlamını bir yana bırakıp sadece şekil olarak baktığımızda dahi bir kompozisyon görmekteyiz. Dört birimden oluşan şiire serpiştirilen var ve yok sözcükleri, belli bir düzen dâhilinde ve dörder kere kullanılır. Şairin bu sözcüklerin hepsini parantez içinde yazmış olması, tezatları vurgulamak isteğini göstermesi açısından ayrıca dikkate şayandır. Söz konusu şiir ve tezatların yerleşimi şöyledir:

*(Yok(bir (var)dır;
Geçit vermez;
Dar mı dardır!
(Yok) bir (yok)tur;
Akıl ermez,
Ne de çoktur! (s. 30)*

...

Zıt kavramlar bir araya geldiklerinde varlığı bütünler. Yaratıcının varlığının bir parçası olarak dünya hayatına iman hayatıyla bütünlenme yani kâmil olma arzusu ile bakan şair, varlığı anlatırken tezat kavramlarla varlığın iki boyutunu dile getirmektedir. Bu bakımdan yaratıcı karşısında insan, terazinin diğer kefesinde, yaratıcının bir parçası olarak; ancak vasıflar bakımından yaratıcının tezadı imiş gibi anlatılabilmektedir. Gölge ile asıl aslında bütündür, fakat ayrı algılanmaktadır. Necip Fazıl bunu şiirlerinde sık sık insanın ve yaratıcının vasıflarını ya da varlığın hakikatlerini ifade ederken tezatlarla dile getirmektedir. Zira varlığın sorgulanması, ilk başta insanın karşısına yokluk problemini çıkarmaktadır. Bu durumu en güzel ifade ettiği şiirlerinden birinden olan “Dua” şiirinde Necip Fazıl, Yaratıcı karşısında insanı resmederken yine tezatlardan yararlanmaktadır:

*Bende sıklet, sende letafet...
Allahım, affet!
Sen mutlaksın, bense izafet!
Allahım, affet! (s. 148)*

3. ANLAMSAL VE BAĞLAMSAL DÜZEYDE TEZATLAR

Bir önceki bölümde tezat anlamlı sözcüklerin şiirin belli birimlerinde belirli düzenler dâhilinde yerleştirilmiş olduğunu ele aldık. Ancak Necip Fazıl tezat arz eden ifadeleri, her defasında kelime olarak kullanmaz. Kimi zaman tezat anlamı metnin anlamından ya da bağlamından anlaşılmaktadır. Dile hâkimiyetini her fırsatta tekrarladığımız Kısakürek, okuyucusunu sık sık tezat yönlü düşünmek durumunda bırakır. Zihnin olumlu düşüncelerine olumsuz, olumsuz düşüncelerine olumlu manalar yükleyerek okuyucuyu durup düşünmek durumunda bırakır. Şairin bu bakımdan belki de en dikkat çeken şiirlerinden biri “Mutlu” şiiridir. Şiir bu anlamda önce bir algı karmaşası yaratır, bu duruma neden olansa tezat algıların, farklı bakışların ve anlamdaki derinliği açıklamaya çalışmaların sıralanış biçimidir.

*Mutlu adam, dünyayı bir acı gurbet bilen;
Öz vatan pınarından, ölümü şerbet bilen... (s. 95)*

Halk arasında genel algının ölümün olumsuz, yaşamın yani dünyanın olumlu olduğu şeklindedir. Oysa Necip Fazıl mutlu adamı tarif ederken ölüm yaşam tezadını kullanmakta, ancak ölüm ve yaşam tezadının algısı üzerinde de tezat yaratmaktadır. Yani şair, hem kelime hem bağlam düzeyinde tezat yaparak okuyucuyu şaşırtmakta ve ustalığını sergilemektedir.

Tasavvuf bizim gözümüzle gördüğümüz ve hakikat sandığımız her şeyin aslında hakikatin bir yansıması olduğunu öngörmektedir. Necip Fazıl, “Çile” şiirinde bu düşünceyi ifade ederken yine anlamın içine tezat gizlemekte ve hakikati görmek için körlüğü çağırılmaktadır:

*Nesin sen, hakikat olsan da çekil!
Yetiş körlük, yetiş takma gözde cam! (s. 17)*

Şairin, "Gözsüz görüyorum rüyada, nasıl?" dizesi de yukarıdaki açıklamaya uygun bir başka örnektir.

Yine aynı şiirde Necip Fazıl, anlamsal tezatları çoğu kere çağrışımla yapmaktadır ve bunu belirgin mübalağalı ifadelerle dile getirmektedir:

*Ben ki, toz kanatlı bir kelebeğim,
Minicik gövdeme yüklü Kafdağı,
Bir zerreciğim ki, Arş'a gebeyim,
Dev sancularımın budur kaynağı. (s. 19)*

Tamamı küçük-büyük tezadı üzerine kurulmuş bu dördlükte şair, minik, zerre ve dev kelimelerinin arkasına küçüklük büyüklük zıtlığını saklayarak okuyucunun zihninde tezat algısını yaratmaktadır. (Küçük) bir kelebeğin (büyük) Kafdağı'nı sırtlanması; (küçük) zerrenin (büyük) arşı doğurmak için dev (büyük) sancı çekmesi, önemli tezat kullanımlarıdır.

Necip Fazıl anlamsal tezatları, tasavvufun ölüm algılayışı üzerinden de çokça yapmaktadır. Şöyle ki tasavvuf anlayışında ölüm ebedi sevgiliye kavuşma ve sonsuz yaşamın başlangıcı olarak bilinir. Oysa kâinatın sırrını çözemeyenlere göre ölüm, yaşamın sonu ve üzüntü verici olumsuz bir durumdur.

Ebedi oluşun urbası kefen! (s.23)

Burada ilk bakışta ebed ve ölümü çağrıştıran kefen sözcükleri tezat arz eder görünmektedir. Oysa ebedi olmanın ilk şartı ölüm elbisesini (kefen) giymektir. Bir başka örnek olan "Eski Rafta" eserinde de görüldüğü gibi ölenlerin ölmek için söyledikleri çare ölmektir:

*Söylerler, mezara kulak dayasan;
Bir daha ölmek için ölinür. (s. 118)*

İnsanın kendi ölümü hakkındaki düşüncesi ve ölüm gerçeği arasındaki tezadı da Necip Fazıl şiirin bağlamına gizlemektedir. Bunu "Tabut" şiirinde görebiliriz.

*Ufka bakarlar; ölüm uzakta mı uzakta...
Ve tabut bekler, suya inmek için kızakta... (s. 145)*

"O Dem" şiirinde Necip Fazıl ölümü, ayrılık ve hüznün olarak algılanmasına karşın ölene bayram olarak değerlendirerek genel görüşün ve algılayışın mukabilinde tavır takınır:

*Ölüm ölene bayram, bayrama sevinmek var;
Oh ne güzel, bayramda tahta ata binmek var. (s. 149)*

Bu şiirde insanoğlunun ölüm karşısındaki olumsuz tavrına mukabil bayramda tahta ata bineceği için sevinen çocukların mutluluğu da ayrı bir tezat unsuru oluşturmaktadır.

“Hüner” de ölümü sevinçle, müjdeyle karşılama tavrı, Necip Fazıl’ın diğer şiirlerinde de karşımıza çıkmaktadır. O bu tavrı, biraz da hüner olarak görmektedir:

*O demde ki, perdeler kalkdear, perdeler iner,
Azraile ‘hoş geldin’ diyebilmekte hüner... (s. 150)*

“Kapı” da ise şair, şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

*Kapı kapı bu yolun son kapısı ölümse;
Her kapıda ağlayıp o kapıda gülümse! (s. 151)*

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi ölüm kavramı, Necip Fazıl nazarında varlıkla yokluğun ya da hiçliğin, fani ile sonsuzun, gerçek ile yalanın, heple hiçin kenetlendiği noktadır. Bu bakımdan onun neredeyse ölümü anlattığı bütün şiirlerinde birbirine tezat sözcük ve anlam kalıplarının yer aldığını görmekteyiz. Hatta bizzat kendisi, “Karacaahmet”te ölümü zıtların kenetlendiği nokta olarak nitelendirmektedir:

*Mezar, mezar, zıtların kenetlendiği nokta;
Mezar, mezar, varlığa yol veren geçit, yokta... (s. 171)*

Bu bakımdan şehrin ortasındaki kabristan hayatla ölümün ve diğer bütün zıtlıkların kesiştiği noktadır. “Karacaahmet” şiirinin tümünde de bir tezat hâkimdir. Mezarın altı gerçektir, üstü yalan. Ölümler bu gerçeği bilerek aldanışta olan hayattakilerin neşesini, hüznüyle seyretmektedir. Şiirin iki kısmı, yani Karacaahmet’in anlattıklarıyla gerçek sandıkları, sahte şehrin sakinlerinin yaşantısı tezat içindedir.

Necip Fazıl’ın tezat kavramları ters anlamda bir araya getirerek okuyucunun hayretini celbettiği bir örnek de ruh şiiridir. Şair “Ruh” şiirinde de olduğu gibi sadece sarılmak, çözülmek- baş, son ve hayal (ümit) ve nedamet gibi zıt kelimeleri bir araya getirmekle kalmaz, yansıttıkları anlamı da tersine çevirir:

*Erişilmez fikir ki, düğüm düğüm dolaşık...
Sarıldıkça boşanan yumak, çözülen demet;
Başı görünmez hayal, sonu gelmez nedamet... (s. 123)*

Aynı eylemin olumlu ve olumsuz şeklinin aynı ibarede kullanılması da tezat anlamı taşımaktadır (Saraç 2013: 39).“ Necip Fazıl’ın şiirinde bu kullanıma da rastlanmaktadır. Ancak şairin, olumlu-olumsuz tezatını da açık açık değil, metnin bağlamına gizleyerek verdiğini de görmek mümkündür. Okuyucu bu durumu ancak şiir üzerinde düşünürse kavrayabilmektedir. Bu durumun örneklerinden biri “Kaldırımlar” şiirinde şöyledir:

*Kurulup şiltesine bir tahtaravan gibi,
Sonsuz mesafelerin üstünden aşmalısın. (s. 159)*

Buradaki “Sonsuz Mesafe” ile şair insanın kendi nefsinin aşmada zorlandığını anlatır. Bu bakımdan aynı cümledeki aşabilmek ile tezat oluşturur. Sonsuzluk ile aşmak insanın nefsinin boyun eğdirmesi gerektiğini göstermektedir.

Kelimelere yansıttığı anlamın tersini yükleyerek kullanmak Necip Fazıl’ın dile hâkimiyetinin bir diğer göstergesidir. Buna örnek bir kullanım “Canım İstanbul” şiirinde şöyledir:

*Boğaz gümüş bir mangal, kaynatır serinliği
Çamlıca’da yerdedir göklerin derinliği. (s. 167)*

Serinlik ifadesi ile zıddı olan sıcaklığı kaynatmak ifadesi ile aynı mısırda kullanarak ilk bakışta göze çarpmayan bağlamsal bir tezat oluşturmuştur. Bununla birlikte aşağı-yukarı tezadını anlamsal olarak yansıtan kelimelerin yine ters anlam yansıtması ile kullanılması dikkate değerdir. Aşağı anlamı çağrıştıran ‘derinlik’in yukarı anlamı çağrıştıran gök kelimesi ile tamlama kurması; anlama ustalıklı gizlenmiş önemli tezat kullanımlarıdır.

“Ukde” adlı şiirde şair yine, varoluş probleminin karmaşasını çözmeye çalışmaktadır. Ancak her bulduğu çözüm yolu, içindeki sesin verdiği karşılıkla kesilir:

*Biriktir; delik kese!
Yetiştir; toprak köse! (s. 256)*

Delik kese, biriktirmeye engeldir. Bu bakımdan manada tezat arzeder. Öte taraftan köse toprakta verim olmaz. Bu yüzden yetiştirmeye tezat, köse topraktır.

Aynı şiirin devamında şair, “serinliği kaynat” ifadesine benzer bir tezat terkihi oluşturmuştur:

*Ateşe gir, gölgelen!
Kaynar suda gülümse! (s. 257)*

Yanmak ve serinlemek tezadının aklı da zorlayan bir birleşimi, okuyucunun dikkatini çekmektedir.

Olumlu- olumsuz anlamları yansıtan kavram ve sözcükleri arka arkaya sıralayarak normalde tezat olmadıkları halde tezat anlamı yansıtmalarını sağladığı örnekler de vardır. “Bela” adlı şiirinde bu örneklerden bir tanesi görülebilmektedir.

*Çiçeklik, bana ateş
Bana pınar, kербela (s. 296)*

4. TEZAT SÖZCÜKLERİN KULLANILMA SIKLIĞI

Kısakürek, gerek üslubu gerekse üslubunu oluşturan kelime dünyası ile kelimeleri kullanım ve kelimelere yüklediği anlamlarla özgün bir şairdir. Yaşadığı tezat ve çalkantılı hayat kadar üslubu ve üslubunu oluşturan kelimeler de o derece zıtlıklarla doludur. Anlatmak istediğini ve vermek istediği mesajı zıtlıklarla, tezat kelimelerle ve karşıt ifadelerle anlatır. Bunun için de en büyük yardımcısı kelimelerdir.

Necip Fazıl’ın bütün şiirlerine baktığımızda temel olarak 110 karşılıklı zıt kelime görülmektedir. Toplamda ise sayı 220’yi bulmaktadır. Bu sayı, benzer kelimelerle birlikte daha da artmaktadır. Bu kelimelerin toplam sayısı, 2591 olarak hesaplanmaktadır. Necip Fazıl Kısakürek şiirlerinde toplamda 11643 kelime kullanır. Sonuç olarak %20.75 oranında tezat kelime kullanılmıştır. Bu durum her 5 kelimedenden 1 tanesinin tezat ifade eden kelime olduğu anlamına gelmektedir.

Necip Fazıl’ın en sık kullandığı zıt kelimeler tablosu şu şekildedir:

SIRA	KELİME 1	SIKLIK 1	SIKLIK 2	KELİME 2	TOPLAM
1	Dur-, Gel-	178	57	Git	235
2	Her, Hep	184	23	Hiç	207
3	Var	132	7	Yok	139
4	Yer	40	50	Gök	90
5	Ölmek	60	27	Doğ-, Yaş-	87
6	Allah	77	3	Şeytan	80
7	Tek	66	11	Çok	77
8	Çık-	54	4	İN-	58
9	Kaybetmek	7	36	Bulmak	43
10	Er	2	48	Geç	50

Tablo 1. Necip Fazıl Kısakürek’in En Sık Kullandığı Zıt Kelimeler

Tabloya göre Necip Fazıl’ın en sık kullandığı zıtlıkların başında “dur-, gel-, git” gelmektedir. Davet ve çağırma üslubu, Kısakürek’in en sık kullandığı üslup özelliklerinden biridir. O, Hak’ka ve hakikate davet ile şiirin gerçek amacına ulaştığını düşünmektedir.

Kısakürek, “git-” kelimesini genellikle ayrılık duygusunu anlatmak için kullanır. Ayrılık sonrası içine düşülen yalnızlığı da bu kelime ile dile getirmektedir.

Belli ki birden bire gitmiş çırpınmadan.

Bu benim kendi ölüm, bu benim kendi ölüm...

Bana geldiği zaman, böyle gelecek ölüm... (s. 120)

Kısakürek, dur kelimesi ile de bazen bir uyarıda bulunmak istemektedir. Kendi hayatı yanlıştan doğruya dönmüş bir hayattır. O, çevresini de bulunduğu doğru yola çekmek istemektedir.

*Durun kalabalıklar, bu cadde çıkmaz sokak!
Haykırsam, kollarımı makas gibi açarak:
Durun, durun, bir dünya iniyor tepemizden,
Çattırdular geliyor karanlık kubbemizden. (s. 406)*

Gel- fiili, Kısakürek'in şiirlerinde en sık kullandığı tezatlardan birisidir. Diğer yandan tüm şiirleri içerisinde en sık kullandığı kelimelerden birisidir de. Gel-, onun için çok büyük anlamlar ifade ediyor olmalı ki, bu kelimeyi oldukça sık kullanmaktadır.

Kısakürek "gel" ifadesini, çok farklı amaçlarda kullanmaktadır. Bazen içindeki çalkantıları ve heyecanı dile getirirken, bazen de dine, hakikate ve Allah'a davet etmede "gel" ifadesini kullanmaktadır. Çoğunlukla ise bir kavuşmayı ve varmayı ifade etmede gel- fiilinden yararlanmaktadır.

*Gel, dünya mundar kafes!
Gel, gırtlakta son nefes!
Gel, arşı arayan ses!
O'nun Ümmetinden ol! (s. 397)*

Tabloya göre Necip Fazıl'ın en sık kullandığı isim türü zıtlıkların başında hep/her- hiç gelmektedir. Bu durum onun üslubunun bir tecellisidir. Onun üslubu da hayatından meydana gelmektedir. Kısakürek'in hayatındaki zıtlıklar iniş ve çıkışlar, eserleri kadar eserlerinde kullandığı kelimelere de yansımaktadır. Bundan dolayı da zıt ifade ve kelimeleri oldukça fazla kullanmaktadır.

*Bir musiki orda zaman ve mekân
Yıldız dolu feza küçük camekân...
İmkân atomunu çatlatan imkân...
Bir hiç ki, içinde heplerin hepsi... (s. 130)*

En sık kullandığı diğer tezat kelimeler ise "var-yok" kelimeleridir. Varlık ile yokluk onun bu dünyadaki ıstırabının, yaşamdaki uç tezatlıkları anlatır. Var olmak ile yok olmak arasında ince bir çizginin olduğu, ya iman tarafındasın ya da küfrün diye tanımlanacak bir şekilde de ifade edilebilir. Varlık ve yokluk, onun hayatının önemli problemlerindendir. Kısakürek, "hep/ her- hiç" gibi "var-yok" kelimeleri ile de yine hayatının önemli değişmelerini eserlerine aktarmaktadır.

*Var olan yoklukların ömrünü soruyorum!
Aşklar bom boş kuruntu, hürriyetler esaret!
Yalnız, "Rakip" ismiyle Allah'ı görüyorum!
Bir yokluk ki bu dünya, var olandan işaret... (s. 29)*

...
*Necipcik, Necipcik dem çekiyor kuş,
Yokuşlar iniştir, inişler yokuş,*

Bir yokluk bir varlık ne değiş-tokuş

Bir řu yan bir bu yan gidip gelmeler... (s. 307)

Necip Fazıl “var” ve “yok” ifadelerini farklı bir bakış açısıyla ele aldığı “İşaret” adlı aslında varlık ile yokluğun iç içe olduğundan bahseder. Hayatını bir arayış içerisinde geçiren Kısakürek, yokluğun içerisinde hep varlığı aramaktadır. Varlığı bulduğunda da bu varlık içerisinde de yok olmak fikriyle yaşar. Varlık onun için dini bütün yaşama, yok olma ise bu varlık içinde eriyip, varlığa karışma ya iman içinde yoğrulma olarak algılanmaktadır. Bunu en güzel ifade ettiği şiirlerinden birisi de “O’nun Sanatı” adını verdiği şiirdir.

*(Yok) bir (var)dır;
Geçit vermez;
Dar mı , dardır! (s.30)*

Necip Fazıl’ın “gök-yer” tezat kelimelerini de oldukça sık kullandığı görülmektedir. Kültürümüzde değer atfedilen ve saygı duyulan şeyler belirtilirken “el üstünde tutmak” ve “başımın üstünde yerin var” gibi ifadeler yer almaktadır. Bunlar değerli olanların yukarıda olması gerektiği anlamında kullanılan ifadelerdir. Allah her yerdedir ancak Allah’ın makamı belirtilirken gök işaret edilir. Necip Fazıl da birçok şiirinde gök kelimesiyle Allah’ın makamını işaret eder.

*Seni buldum bulduysam;
Gökten bir davet duysam! (s. 22)*

Kısakürek, şiirlerinde yer kelimesini, kendisine özgü bir şekilde kullanır. Şiirlerinde gök ne kadar çok kıymet ifade ediyorsa yer de o denli kıymetsizlik ve değersizlik ifade etmektedir. O, merdiven şiirinde, Şiirin de sözün de manaya ulaşmada kifayetsiz kaldığını ifade etmektedir. Şair göklere çıkmanın yani manevi mertebeye yükselmenin başka bir yolunu aramalıdır. İnsanın mertebeye yükselmesine merdiven şiir de söz de değildir. Ayrıca merdivenin uzunluğuna mukabil şiirin kısalığı buna mukabil derinliği de şiirin ismi ile tezat arz etmektedir.

*Diyorlar bana: Kalsın şiir de söz de yerde!
Sen araştır, göklere çıkan merdiven nerde? (s. 38)*

Yer, insanoğlunun mekânıdır. Burada herkesin toplumsal olarak yaşadığını, sadece kendisinin başıboş olduğunu, bireysel yaşadığını düşünmektedir. Kendisini serkeş ve yersiz birisi olarak tanımlamaktadır. Necip Fazıl, ilk dönem hayatını genel olarak bu şekilde tanımlamaktadır. Bazı şiirlerinde de bu durumu dile getirmektedir. “Serseri” şiirinde kendisini bu şekilde anlatmaktadır.

*Yeryüzünde yalnız benim serseri,
Yeryüzünde yalnız ben derbederim.
Herkesin dünyada varsa bir yeri;
Bende bütün dünya benimdir derim. (s. 68)*

Yer gök tezatını kimi zaman yer ve yerden göğe doğru fıskıran ifadeleriyle anımsatır. Şairin bir yüksüklük toprağı için yanmakta ve bir damar halinde göğe fıskırmayı arzulamaktadır.

*O kadar yanacak ki, bir yüksüklük toprağım,
Yerden bir damar gibi kopup fıskıracacağım! (s. 122)*

Necip Fazıl'ın şiirlerinde "öl-, doğ-, yaşa-" tezatlığını da çok sıklıkla kullanır. Doğum bu hayatın, yani sınavın yani çilenin başlangıcıdır. Hayatı yaşama da çilenin çekilmesi anlamındadır. Çilenin son bulması ise ölme ile mümkün olmaktadır. Kısakürek bu silsileyi, kendi felsefesi olarak şiirlerinde yansıtmaktadır. Doğum, hayat-ölüm tezatlığı, onun çilesinin bir parçası ve hakkı arayışın en önemli temel taşlarından. Bu bakımdan Necip Fazıl şiirlerinde doğmak ve ölmek sözcükleri bildiğimiz anlamlarının tersi anlam yüklenerek kullanılmaktadır.

*Ömür ki, bir kurak çöl,
Onu tek bir güne böl;
Şebnem gibi doğ ve öl,
Yıldızlı bir gecede!... (s. 186)*

Ölmek, ölüm ve ölü ifadeleri Kısakürek'in şiirlerinde oldukça fazla yer bulur. Çünkü ölmek, Kısakürek için bir yok oluş değil, bir geçiş anıdır. Dünya hayatından başka bir hayata geçiştir. Ölüm, şairin çilesinin en değerli parçasıdır. Bu hassasiyete rağmen çilesini sevmektedir ve hayatını çile olarak yaşayarak sonlandırmak istemektedir.

*Ölmemek, ilk ve son, büyük kelime;
Çarpıldık, ölmemek için ölüme!
Ver Allah'ım, büyük sırrı elime;
Geçmez ân, solmaz renk, kopmaz bütünlük. (s. 117)*

Tasavvuf kültüründen beslenen şairler şairlerin içinde buldukları kültür, hayat anlayışları, değer yargıları, İslami edep ve ruh şairlerde ölüme bakışlarını belirlemede ve ölüm karşısındaki konumlarını düzenlemede etkili olmuştur. Tasavvuf kaynağından beslenen şairler, ölümü duyan, yaşayan insanlar olarak ölüm üzerinde yoğunlaşırlar (Koçer 2005: 95). Tasavvuf edebiyeti yetmişmiş Mevlana ve Yunus Emre gibi Kısakürek'te de ölüm teması üzerinden hakka yönelik görülmektedir.

*Bu benim kendi ölüm, bu benim kendi ölüm;
Bana geldiği zaman, böyle gelecek ölüm... (s. 120)*

Kısakürek'in en sık kullandığı tezatlardan birini de "tek-çok" kelimeleriyle yapmaktadır. Tek, onun İslam'ı, dini ve Allah'ı anlatmada en sık kullandığı kelimedir. Tek sözcüğü ile Allah'ın birliğini, saadete ulaşmadaki yolun sadece Allah'ın yolu olduğunu ve bir tek şeyin onu mutlu ettiğini anlatır.

*Ne var ki , pazarlığa girişecek ecelle ;
Sermayem tek kelime , ALLAH azze ve celle.... (s. 47)*

Kısakürek Yunus Emre'nin “Bunca varlık var iken, gitmez gönül darlığı” dizelerindeki ifadesini 20. Yüzyıl bakışı ile de dile getirmektedir. İnsanın isteği ile istediği asla bir arada olmamaktadır. Ölen her isteğin ardından yenisi doğar. Bu istek kalabalığına rağmen insanlar ölürlen yalnızdır. Çünkü her insanın kıyameti öldüğünde kopar.

*Hep ayrılık; isteğe varınca istek ölür,
Bir anda ölseler de insanlar tek tek ölür... (s. 242)*

Kainatın tamamının teklikte birleşmesi ve vahdet kavramını tek sözcüğünü tekrarlayarak ve şiirin sonunda var sözcüğünü vurgulayarak anlatmaktadır. “O Var” şiirinin sonunda ise şu sözlerle ifade eder:

*Tekten de tek, bir tek, tek başına tek;
O var ! (s. 32)*

Necip Fazıl, “çok” kelimesini “tek” kadar fazla kullanmaktadır. Çok kelimesine genellikle olumsuz duyguların ifadesinde ve olumsuz eleştiri yaptığında şiirlerinde yer vermektedir.

*Buluştururlar bizi, elbet bir gün hesapta;
Lafını çok dinledik, şimdi iş inkılâpta! (s. 402)*

Kısakürek, hayatının büyük değişimlerini anlatırken farklı kelimeleri ve bu kelimelerin zıt karşılıklarını kullanır. Bu kelimelerin başında çık- ve in- kelimeleri yer almaktadır. Hayatını üç döneme ayıran Kısakürek, ilk başta bir boşluğa düştüğünü, sonrasında hayatının bir kelebek etkisi misali değişeceği an olan Abdülhakim Arvasi ile tanıştığını ve bundan sonraki hayatını Allah'a ulaşma adına sarfettiğini yani bir kuyudan çıkış hayatı yaşadığını ifade etmektedir.

Hayatındaki inişli çıkışlı durumlar, onun eserlerine de yansımıştır. O, şiirlerinde hayatını anlatırken bunun yanında içinde yaşadığı çalkantıları da göstermektedir. Bu durumun en güzel örneği, onun felsefesini de konu alan “Çile” adlı şiirinde görülmektedir.

*Ne yalanlarda var, ne hakikatta.
Gözümü yumdukça gördüğüm nakış
Boşuna gezmişim yok tabiatla.
İçimdeki kadar iniş ve çıkış. (s. 19)*

Hayatının çalkantılı durumunu, bir başka şiirinde şu şekilde ifade etmektedir.

*Yokuşlar iniştir, inişler yokuş;
Bir yokluk, bir varlık; ne deşis-tokuş!
Bir şu yan. Bir bu yan gidip gelmeler... (s. 307)*

Kısakürek'in hayatındaki çalkantıları anlatırken en sık kullandığı kelimeler arasında kaybet- ve bul- kelimeleri de yer almaktadır. Şair, bu kelimelerle hayatın anlamını ve ölüm gerçeğini ifade etmektedir. Hayatının bir kısmını kayıp olarak yaşamış ancak gerçek saadete geç de olsa ulaşır. Şiirlerinde ele aldığı kayıp ve bulmak istediği aslında hep aynı şeydir. Kısakürek, hayatının gayesi ve çilesi olan Hak'kı bulmayı amaçlamaktadır. Bunu eserlerinde de görmek mümkündür.

*Mezar mezar, zıtların kenetlendiği nokta;
Mezar, mezar, varlığa yol veren geçit, yokta...
Onda sırların sırrı: **Bulmak için kaybetmek.**
Parmakların saydığı ne varsa hep tüketmek. (s. 171)*

SONUÇ

Karşıt anlamlı sözcüklerin bir arada kullanılması ve edebiyatta hem de günlük hayatta sık sık başvurduğumuz bir ifade yöntemidir. Ele alınan bir duyguyu, düşüncüyü ya da olguyu zıddıyla bir arada kullanmak hem dikkati çekmekte hem anlam bütünlüğü sağlayarak ifadeyi kuvvetlendirmektedir. Türk edebiyatında bu tarzı gerek hayatında gerekse sanatında ve düşüncelerini dile getirmede en çok kullananlardan biri, Necip Fazıl Kısakürek'tir.

Zıtların uyumu ve ahengi, Necip Fazıl üzerinde inceleme yapan ya da sadece bir şiir sever olarak şiirlerini okuyan herkesin onun yaşamı ve sanat anlayışına dair önemli bir ayrıntı olarak göz önünde göz önünde bulundurulması gereken bir hususiyettir.

Necip Fazıl'ın eserleri ve söylemlerinde; genel olarak insanı, kişiliğini, sanatını ve kâinat hakkındaki fikirlerini yansıtırken, onu tanıyan ya da hakkında çalışma yapanların çoğu kere birbirinden bağımsız olarak vardıkları nokta onun zıtlıklarla olan rabitasıdır. Bu rabita hem onun inişli çıkışlı ve şahsına münhasır karakterine hem de otuzlu yaşlarından sonra tanıştığı ve bağlandığı tasavvuf anlayışının kâinat ve varoluşu açıklarken sık sık zikrettiği zıtlıkların ahengi meselesine bağlanabilir.

Tasavvufun dünyayı ve ahireti algılayışı bütün zıtların bir tekte birleşmesine dairdir. Bu durum, kâinatta zıtların bir ahenk içinde bulunması hükmünü Necip Fazıl'ın şiiri için de vazgeçilmez bir husus haline getirmektedir. Öte taraftan Necip Fazıl'ın küçük yaştan itibaren mizacını şekillendiren inişli çıkışlı ruh yapısı şiirini beslemektedir.

Daha geniş bir çerçeveden baktığımızda iyi bir nüktedan da olan Necip Fazıl’ın sadece şiirinde değil, diğer bütün eserlerinde ve söylemlerinde aynı zamanda zekâ göstergesi olan tezat sanatını sıklıkla kullanmış olduğunu rahatlıkla görebilmekteyiz.

KAYNAKÇA

- AKSAN, Doğan (2005), *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*. Ankara: Engin Yayınları.
- BALCI, Mustafa (2005), “Sanat ve Düşünce Dünyasında Necip Fazıl”. *Hece Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı*. Ankara: 97/1.
- ÇAĞAN, Kenan (2005), “Necip Fazıl’ın Siyasal Çizgisindeki Evrilmeler”. *Hece Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı*. Ankara: 97/1.
- ÇETİN, Mehmet (2010), “Türk Edebiyatında Fırtınalı Bir Zirve”. *Necip Fazıl Kısakürek*. Edt. Mehmet Nuri Şahin-Mehmet Çetin. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- DİLÇİN, Cem (1983), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GÖNEL, Hüseyin (2011), “Nükte ve Nüktenin Aracı Olan Edebi Sanatlar”. *Turkish Studies*. Ankara: 6/4 Sonbahar: 163-182.
- GÜDEK, Orhan (2005), “Necip Fazıl’ın Visal Adlı Şiiri”. *Edebiyat Otağı* 6: 9.
- GÜNTEKİN, Mehmet (2010), “Üstad ve Müzik” *Necip Fazıl Kısakürek*. Edt. Mehmet Nuri Şahin-Mehmet Çetin. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- GÜRDOĞAN, Ersin Nazif (2005), “Hayatı İman İçin Bilmek”. *Hece Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı*. Ankara: 97/1.
- HÜKÜM, Muhammet (2013), “Necip Fazıl’ın ‘Çile’ Şiirinde ‘Yüce’ ve ‘Trajik’ Üzerine Bir Tahlil Denemesi”. *Asia Minor Studies-International Journal Of Social Sciences*. 1(1): 43.
- IRMAK, Yılmaz (2005), “Necip Fazıl’ın ‘Çile’indeki Şiirlerde Halk Edebiyatı Unsurları”. *Hece Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı*. Ankara: 97/1.
- İBN ARABİ, Muhyittin (2013), *İlahi Aşk*. Çev. Mahmut Kanık. İstanbul: İnsan Yayınları.
- İBN HAZM (2014), *Güvercin Gerdanlığı Sevgiye ve Sevenlere Dair*. Çev. Mahmut Kanık. İstanbul: İnsan Yayınları.
- İZUTSU, Toshihiko (2005), *İbn-i Arabî’nin Füsüs’undaki Anahtar Kavramlar*. Çev. Ahmet Yüksel Özemre. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- KABAKLI, Ahmet (1989), *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları: 1.
- KAPLAN, Ramazan (2005), “Necip Fazıl’ın Şiirinde ‘Varlık’ın Metafizik Dünyası (1922-1939)”. *Hece Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı*. Ankara: 97/1.
- KARTAL, Ahmet (2007), “Türk Edebiyatında Belagat Çalışmaları ve ‘Tezad’ ve ‘Telmih’ Sanatlarına Eleştirel Bir Bakış” *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 16/1: 413-428.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2009a), *Kendi Sesinin Yankısı*. (Haz. Orhan Okay). İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2009b), *Kafa Kâğıdı*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2011), *Çile*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2014), *O ve Ben*. İstanbul: Büyükdoğu Yayınları.

- KOCAKAPLAN, İsa (2008), *Açıklamalı Edebi Sanatlar*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- KOÇ, Turan (2005), "Necip Fazıl'a Göre Felsefi Tefekkür ve Tasavvuf" *Hece- Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı*-. Ankara: 97/1.
- KOÇER, Şevket Servet (2005), "Necip Fazıl'da Ölüm Düşüncesi ve Ölümsüzlüğe Ulaştıran Yollar". *Hece- Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı*-. Ankara: 97/1.
- KÜLEKÇİ, Numan (1994), *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- MİYASOĞLU, Mustafa (2009), *Necip Fazıl Kısakürek*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- POLAT, İrfan (2014). "Bohemlikten Tekâmül Noktasına: Çile". *International Journal of Languages' Education and Teaching*. 3: 53-62.
- SARAÇ, M. A. Yekta (2013) , *Eski Türk Edebiyatına Giriş: Söz Sanatları*. Ankara: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- TARLAN, Ali Nihad (1981) , *Edebiyat Meseleleri*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- TEPELİ, Yusuf (2013) , "Necip Fazıl Kısakürek'in "Kaldırımlar" Şiiri Üzerine Dil Bilimsel Bir Çözümleme". *Turkish Studies*. Ankara: 8/1: 2924-2945.
- TOPÇU, Nurettin (2013) , *Var Olmak*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- TÖKEL, Dursun Ali (2005), "Bir Medeniyet Eleştirmeni Olarak Necip Fazıl". *Hece Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı*- Ankara: 97/1.
- YANAR, Işık (2005), "Necip Fazıl Düşüncesinde Doğu-Batı ve Modernleşme". *Hece Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı*. Ankara: 97/1.
- URL: www.tdk.gov.tr/index : 8.1.2015)
- YARDIM, Mehmet Nuri (2009), *Edebiyatımızda Hüzün*. İstanbul: Yağmur Yayınları.